

III Niet-opgevraagde creditgelden

1 Opdracht

De geformuleerde onderzoeksopdracht ten aanzien van de niet-opgevraagde creditgelden luidde als volgt:

“In welke mate is er sprake geweest van vrijval ten gunste van leden van de NVB van niet opgevraagde creditgelden van Joodse rekeninghouders?”

2 Uitgevoerde werkzaamheden

Wij hebben de volgende werkzaamheden verricht:

- Wij hebben in de questionnaire zoals die aan de leden van de NVB werd verstuurd de vragen opgenomen zoals genoemd in hoofdstuk IV van de questionnaire (zie bijlage 1);
- Wij hebben de literatuur geraadpleegd zoals opgenomen in bijlage 7 bij dit rapport;
- Wij hebben gesproken met diverse personen die reeds eerder (zijdelings) onderzoek hebben uitgevoerd naar het betreffende onderwerp. Deze personen waren:
 - o Dr G. Aalders
 - o Drs A.J. van der Leeuw
 - o Dr J.L. van der Pauw
- Wij hebben kennisgenomen van de ingezonden rapportages en bij diverse instellingen de uitgevoerde werkzaamheden door de contactpersoon en/of Interne Accountantsdienst getoetst. Afhankelijk van de uitkomsten van deze toetsing zijn op ons verzoek aanvullende werkzaamheden uitgevoerd door de instellingen.

3 Gerapporteerde gegevens

3.1 Algemeen

Uit de questionnaire blijkt dat de meeste banken een verjaringstermijn van 30 jaar hebben gehanteerd met betrekking tot niet opgevraagde creditgelden die aan de oorlogsjaren gerelateerd zijn. Hierbij dient te worden opgemerkt dat in het algemeen de Algemene Spaarbanken en Landbouwkredietbanken niet opgevraagde tegoeden nimmer hebben laten vrijvallen ten gunste van de winst- en verliesrekening c.q. het vermogen. Overigens merken bijna alle banken in hun questionnaires op dat een rekeninghouder of diens erfgenaam zijn banktegoed ook ná de verjaringsperiode, inclusief rente, kan opvragen.

Slechts één bank heeft in haar questionnaire aangegeven dat zij éénmaal gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om waarden te storten in de Consignatiekas van de Staat. Deze casus had betrekking op in bewaring gegeven pakketten door de bank². In totaal hebben 51 van de 96 banken aangegeven dat zij of één van haar rechtsvoorgangers bancaire- en /of effectenbemiddelings activiteiten (leden van de VvdE, hoekmannen en commissionairs) uitoefenden ten tijde van WO-II.

Voorts hebben 24 banken, voor zover bekend, aangegeven dat zij géén gehoor hebben gegeven aan de eerste en tweede Liro verordeningen. Een achttal banken bevestigt dat zij gehoor heeft gegeven aan de Liro verordeningen. De overige 19 banken die actief waren in WO-II gaven als antwoord 'onbekend', 'niet van toepassing' dan wel 'geen' antwoord.

Uit nadere analyse van de questionnaires van de bovengenoemde 24 banken en geraadpleegde literatuur blijkt dat:

- 13 van de 24 banken zogenaamde coöperatieve banken zijn. Deze banken waren met name actief buiten de grote steden;
- Bij drie instellingen blijkt uit bestudering van de questionnaire dat Joodse tegoeden zijn overgemaakt naar Liro, derhalve concluderen wij dat deze banken (in bepaalde mate) 'gehoor' hebben gegeven aan de Liro-verordeningen.

Teneinde het effect van banken die wel en die géén gehoor hebben gegeven in de totale populatie ultimo 1940 inzichtelijk te maken, hebben wij onderstaand hun balanstotaal, voor zover bekend, per betreffende bankcategorie uiteengezet:

Categorie	% van het totale balanstotaal, voor zover bekend van banken die wel gehoor aan de Liro verordeningen hebben gegeven
Girodiensten	100,0%
Handelsbanken	80,8%
Algemene Spaarbanken	78,2%
Rijkspostspaarbank	100,0%

Categorie	% van het totale balanstotaal, voor zover bekend van
-----------	--

² Zie ook rapport van de Commissie Scholten pag. 585

	banken die géén gehoor aan de Liro verordeningen hebben gegeven
Handelsbanken	0,3%
Algemene Spaarbanken	1,7%
Hypotheekbanken	1,1%

Uit de ontvangen questionnaires blijkt dat bij banken thans niets (meer) bekend is over hun mogelijke betrokkenheid bij methoden om joodse tegoeden te camoufleren.

Voor een nadere analyse inzake de populatie van de retour ontvangen questionnaires verwezen wij naar bijlage 2 bij dit rapport.

3.2 Niet-opgevraagde creditgelden

De instellingen hebben het volgende gerapporteerd met betrekking tot niet-opgevraagde creditgelden:

- a) Specificatie van in de winst- en verliesrekening c.q. ten gunste van het vermogen vrijgevallen niet-opgevraagde creditgelden, waarbij namen van rekeninghouders bekend zijn:
 - Deze gegevens zijn bij een zestal instellingen aangetroffen;
 - Soms kan een relatie worden verondersteld met WO-II aan de hand van de gehanteerde verjaringsprocedure door de instelling.
- b) De vrijgevallen bedragen in de winst- en verliesrekening over een langere periode:
 - Aan de hand van de 'verjaringstermijn' kan vervolgens impliciet worden afgeleid of de vrijval betrekking heeft op de oorlogsjaren;
 - De opbouw (naar jaarlaag) of de aard van de vrijgevallen bedragen is dikwijls onbekend.
- c) Eén totaal bedrag (of meerdere bedragen) dat nog uitstaat per balansdatum. Een viertal instellingen heeft in principe nimmer niet opgevraagde creditgelden laten vrijvallen. De opbouw (naar jaarlaag) of de aard van de thans bestaande balanspost is dikwijls onbekend;
- d) Géén cijfermatige onderbouwingen: de desbetreffende vragen worden beantwoord met 'onbekend' of 'verjaarde tegoeden hebben geen betrekking op oorlogsjaren'.

4 Introductie Modellen

4.1 Algemeen

Teneinde te komen tot een 'beste' benadering van het bedrag dat onder banken berust en dat te herleiden is tot Joodse WO-II slachtoffers zijn in overleg met de Stuurgroep een tweetal modellen ontwikkeld:

- a) Namenmodel (zie paragraaf 4.2)
- b) Surplus vrijvalmodel (zie paragraaf 4.3)

Beide modellen onderscheiden, in navolging van DNB Statistische Cahiers, de volgende acht bankcategorieën:

1. Girodiensten
2. Handelsbanken
3. Landbouwkredietbanken
4. Algemene Spaarbanken
5. Rijkspostspaarbank
6. Hypotheekbanken
7. Banken voor Overheidskrediet

Bovenstaande gekozen categoriebenadering hangt samen met het feit dat de banken een sterk verschillend karakter hebben. Voorts bleek reeds in de beginfase van het onderzoek dat de banken verschillend zijn omgegaan met de verjaarde tegoeden in hun financiële administraties.

De volgende uitgangspunten zijn in overleg met de stuurgroep gehanteerd ten aanzien van beide modellen:

- a) De gerapporteerde gegevens door de huidige NVB leden zijn, hoewel onvolledig, representatief voor de gehele populatie banken ultimo 1940;
- b) De gerapporteerde gegevens door banken zijn (in totaal) representatief voor de bankcategorie waarin deze bank is ingedeeld;
- c) Ten behoeve van de vergelijkbaarheid zijn de uitkomsten gediscoteerd/gerent naar het basisjaar 1943. Hierbij is gebruik gemaakt van de rentetabel die is opgenomen in bijlage 3 bij dit rapport. Deze tabel is door NVB in overleg met CJO opgesteld. De tegoeden van de categorieën Rijkspostspaarbank, Landbouwkredietbanken en Algemene Spaarbanken zijn in overleg met het NVB en CJO gediscoteerd tegen de spaarboekjes-tarieven zoals opgenomen in bijlage 3;
- d) In verband met de onvolledigheid van de basisgegevens zijn de bevindingen ten aanzien van de verjaarde tegoeden per bankcategorie geëxtrapoleerd aan de hand van de balanstotalen ultimo 1940, zoals opgenomen in de DNB Statistische Cahiers en de

ontvangen questionnaires. Andere gevraagde (mogelijke) factoren zoals opgenomen in Hoofdstuk IV vraag 3 (e) van de questionnaire leverden niet voldoende gegevens op om te kunnen komen tot een grondslag voor extrapolatie.

4.2 Het namenmodel

4.2.1 Doel

Door middel van het namenmodel is een projectie gemaakt van de vermoedelijk Joodse tegoeden bij banken die zijn vrijgevallen ten gunste van de bank c.q. als verjaarde tegoeden nog steeds zijn opgenomen onder de post 'Toevertrouwde middelen' in de balans van de bank. Hiertoe zijn de gerapporteerde namenlijsten van rekeninghouders van banken, voor zover nog aanwezig en gerelateerd aan WO-II, vergeleken met de namen zoals opgenomen in 'In Memoriam'. In dit boek zijn opgenomen ruim 104.000 namen van Nederlandse joodse WO-II slachtoffers.

4.2.2 Uitgangspunten

Bij het namenmodel zijn de volgende uitgangspunten, na afstemming met de Stuurgroep, gehanteerd:

- a) Indien zowel de achternaam van de rekeninghouder als de eerste voorletter, indien aanwezig, overeenkomt met een naam in 'In Memoriam', dan wordt het tegoed als 'Joods' gekwalificeerd;
- b) Indien de geboortedatum geregistreerd is in de inleggersadministratie van de bank dan werd deze meegenomen in de toetsing. Volledigheidshalve merken wij op dat overige NAW-gegevens en/of 2e of 3e voorletters niet meegenomen werden in de toetsing;
- c) Bij een 'match' van een Joodse naam met een bijbehorend saldo van boven f 10.000 is de bank verzocht navraag te doen bij overheidsinstellingen omtrent de status van de rekeninghouder;
- d) Indien er kleine (mogelijke) verschrijvingen in de bankadministratie (i.c. met name handmatig bijgehouden lijsten) plaatsvonden, zoals bijvoorbeeld 'Wilhelm/Willem Weis' en 'Karl/Carl Schwarz', dan zijn deze namen aangemerkt als Joodse namen;
- e) In verband met de onvolledigheid van de basisgegevens zijn de gekwalificeerde Joodse tegoeden geëxtrapoleerd per bankcategorie aan de hand van de balanstotalen ultimo 1940. In casu zijn de banken zonder onderliggende gegevens gelijk behandeld als de banken waar wel gegevens van aanwezig zijn;
- f) De gerapporteerde namenlijsten aan PwC zijn object geweest van naamscontrole. Indien de bank een bepaalde systematiek hanteerde ten aanzien van de (inboeking) van de slapende tegoeden zijn de verificatiewerkzaamheden hierop afgestemd. Bij een

aantal banken vond de inboeking niet op consistente wijze plaats, in die gevallen was de gehele namenlijst object van verificatie.

In casu was dus niet afleidbaar wanneer deze slapende tegoeden zijn ontstaan en/of deze gerelateerd waren aan de WO-II. Uitgangspunt was dan dat een tegoed als 'Joods' werd gekwalificeerd omdat een gelijklinkende naam voorkomt in 'In Memoriam'.

4.2.3 Leemtes van het Namenmodel: te maken veronderstellingen

De projectie in voorgaande paragraaf resulteert tot de vermoedelijke Joodse tegoeden gerelateerd aan WO-II. Hierbij dienen echter de volgende kanttekeningen te worden geplaatst:

- a) De volledigheid van de (nog aanwezige) gerapporteerde namenlijsten is bijna 60 jaar later niet meer vast te stellen;
- b) De gehanteerde uitgangspunten leiden vermoedelijk tot een overschatting binnen het namenmodel ten aanzien van de gerapporteerde namenlijsten;
- c) De aanwezigheid van Joodse tegoeden bij zogenaamde toonderboekjes en NN rekeningen is niet vast te stellen aan de hand van de namen toetsing (zie ook opmerkingen onder Algemene Spaarbanken);
- d) In de toetsing worden Joodse tegoeden van niet-Nederlandse ingezetenen die tegoeden aanhielden bij Nederlandse banken niet meegenomen;
- e) In 'In Memoriam' ontbreken de namen van omgekomen Joodse immigranten. Reeds geruime tijd voor de WO-II zijn met name Joodse Duitsers geëmigreerd naar Nederland. Volgens CJO zijn 22.000 Duitse joden naar Nederland geëmigreerd/gevlucht.

Bij aanvang van WO-II bedroeg het aantal Nederlandse joden in Nederland 118.000³. Van dit aantal zijn 104.000 mensen omgekomen en als zodanig geregistreerd in 'In Memoriam'. Dientengevolge is het toetsingsmiddel onvolledig en leidt dit tot een door ons berekende waarde van 18,65%. Hierbij wordt verondersteld dat het aantal oorlogsslachtoffers onder Duitse joodse immigranten/vluchtelingen verhoudingsgewijs hetzelfde was als onder Nederlandse joden. Voorts wordt impliciet verondersteld dat de Duitse joden een bankrekening aanhielden in Nederland met een vergelijkbaar saldo.

De veronderstellingen zijn, met uitzondering van hetgeen is opgenomen onder (c) en (e), niet in redelijke mate te kwantificeren en derhalve niet verwerkt in het model.

³ Memo CJO aan Stuurgroep d.d. 14 januari 2000

4.3 Het surplus vrijvalmodel

4.3.1 Doel

Met het surplus vrijvalmodel wordt getracht de onopgevraagde creditgelden van Joodse oorlogsslachtoffers te benaderen via de latere extra vrijval van tegoeden boven de gemiddelde vrijval in de periode vlak vóór en ná WO-II, rekening houdend met de verjaringsperiode.

Vervolgens wordt het getracht het 'Joods aandeel' hierin te bepalen.

4.3.2 Uitgangspunten

Bij het surplus vrijvalmodel zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- a) De gerapporteerde vrijvalreeks is op continue basis tot stand gekomen. De benodigde vrijvallen zijn jaarlijks geboekt en er werd jaarlijks beoordeeld of de ingelegde saldi 'slapend' waren. De vrijval in een bepaald jaar vertegenwoordigt de gehele vrijval van die bank. Deze vrijval is representatief voor de populatie van de bankcategorie waarin de bepaalde bank is opgenomen;
- b) Tegoeden werden destijds als slapend geïdentificeerd door het personeel van de bank na circa één jaar. In casu werden de eerste slapende WO-II tegoeden geïdentificeerd in 1942 en aan het eind van dat boekjaar op een tussenrekening 'slapende tegoeden' verantwoord. Dit uitgangspunt is gebaseerd op de beoordeling van diverse interne instructies van banken ten aanzien van slapende tegoeden. Inventarisatie van de slapende tegoeden vond meestal plaats tegen het einde van het jaar;
- c) Slapende tegoeden vallen vrij na 30 jaar, tenzij anders aangegeven op de questionnaire. Bij een verjaringsperiode van 30 jaar wordt gesteld dat de tegoeden die zijn vrijgevallen in 1972 – 1976 gerelateerd zijn aan de WO-II jaren;
- d) Indien uit de beoordeling van de aangeleverde namenlijsten bleek dat individuele verjaarde tegoeden later zijn vrijgevallen dan 1972- 1976 dan is het saldo alsnog verwerkt in het surplus vrijvalmodel. In casu betreft het een correctie op het uitgangspunt ad (b) dat slapende tegoeden door het (bij)kantoor tijdig werden geïdentificeerd;
- e) Slapende tegoeden zijn niet meer opgerent nadat deze zijn overgeboekt op een verzamelrekening (tenzij anders aangegeven op de questionnaire). Uitgaande van een identificatieperiode van 1942-1946 betekent dit dat tegoeden sinds gemiddeld ultimo 1944 niet zijn opgerent;
- f) In verband met de onvolledigheid van de basisgegevens zijn de WO-II tegoeden geëxtrapoleerd per bankcategorie aan de hand van de balanstotalen ultimo 1940;

'leeggeroofd' zijn door de bezetters. In die gevallen is de aanwezigheidsfactor op nihil gesteld. Dit impliceert dat geen onopgevraagde joodse WO-II tegoeden aanwezig zijn.

Volledigheidshalve merken wij op dat deze methode niet kan worden gehanteerd bij de Spaarbanken en Landbouwkredietbanken aangezien bij deze categorie banken verjaarde tegoeden in het algemeen niet zijn vrijgevallen ten gunste van de winst- en verliesrekening.

4.3.3 Leemtes van het surplus vrijvalmodel: te maken veronderstellingen

De projectie in de voorgaande paragraaf resulteert in de vermoedelijke tegoeden gerelateerd aan WO-II. Hierbij dienen echter enkele kanttekeningen te worden geplaatst die een neerwaarts dan wel opwaarts effect op het Joods aandeel in de populatie hebben.

De factoren met een neerwaarts effect kunnen als volgt worden weergegeven:

- a) Effectiviteit van de uitgevoerde roof: het onttrekken van Joodse tegoeden aan Nederlandse banken is vrij volledig geweest. Voorts hebben Joodse rekeninghouders zelf getracht de tegoeden in veiligheid te brengen vóórdat de Liro kon toeslaan⁴;
- b) Oversterfte onder de 'niet-Joodse bevolking': gedurende de oorlogsjaren was er tevens oversterfte bij de niet Joodse bevolking als gevolg van de beschietingen en bombardementen (ca. 30.000 personen) en de hongerwinter (ca. 22.000 personen)⁵;
- c) Een groot aantal Nederlanders was ontheemd na de WO-II⁶.

Bovenstaande factoren zullen vermoedelijk ten dele gecompenseerd worden door een aantal factoren die een opwaarts effect hebben op het Joods aandeel in de totale populatie.

In overleg met de Stuurgroep zijn de volgende factoren met een opwaarts effect geïdentificeerd:

- a) Onduidelijkheid bij banken over de uitvoering van de Liro verordeningen: uit correspondentie tussen banken met Liro en bijkantoren met hoofdkantoren blijkt dat veel onduidelijkheid bestond omtrent de interpretatie van de Liro verordeningen;
- b) Met name Joodse personen waren 'displaced' na WO-II;
- c) In de vrijval waren vermoedelijk tevens slapende tegoeden van buitenlandse Joodse rekeninghouders opgenomen;
- d) Het gebruik van camouflagetechnieken: hierbij werden simpele methoden gehanteerd zoals naamswijzigingen of het verwijderen uit de administratie van joodse cliënten of het creëren van schulden aan personen of buitenlandse firma's⁷;

⁴ Commissie Scholten (pag. 564 en 581)

⁵ Commissie Scholten (pag. 582)

⁶ Commissie Scholten (pag. 582): de omvang van deze 'displacement' mag blijken dat aan het eind van de oorlog van alle Nederlander ca. 1,9 miljoen personen ontheemd waren.

- e) Het opvragen door Joodse erfgenamen: als gevolg van de holocaust lijkt het zeer aannemelijk dat de kans dat 'niet-joodse' tegoeden zijn opgevraagd door erfgenamen groter is dan de kans dat 'Joodse tegoeden' zijn opgevraagd door erfgenamen;
- f) Joodse immigranten: voor het uitbreken van de WO-II waren met name veel Duitse joden gevlucht naar Nederland.

Volledigheidshalve vermelden wij dat het effect van de factoren met een opwaarts effect nimmer groter kan zijn dan dat van de factoren met een neerwaarts effect. Dit omdat het surplus vrijvalmodel impliciet de bovenmatige vrijval toeschrijft aan de oorlogsjaren. Vanzelfsprekend kunnen bij dit model verschillende scenario's worden opgesteld ten aanzien van de gehanteerde veronderstellingen. De effecten van bovenstaande neerwaartse en opwaartse veronderstellingen zijn niet in redelijke mate kwantitatief te schatten en in overleg met de Stuurgroep niet verwerkt in het model.

4.4 Uitkomsten per bankcategorie

4.4.1 Girodiensten

Tot de girodiensten behoren het Girokantoor der gemeente Amsterdam (GGA), dat in 1917 werd opgericht, en de in 1918 opgerichte Postcheque en girodienst (PCGD).

Uit de questionnaire van een bank blijkt het volgende:

- Van de PCGD zijn namenlijsten van rekeninghouders aanwezig zonder vermelding van saldi. Destijds waren deze boeken ter inzage op de postkantoren. Het is niet meer mogelijk deze namen te koppelen aan rekeningsaldi;
- De archieven van de GGA bevinden zich grotendeels ongesorteerd bij het gemeentearchief Amsterdam. Het is onduidelijk wanneer deze geïntariseerd zijn en of hierin informatie over verjaarde tegoeden is opgenomen;
- De omvang van de verjaarde tegoeden (i.c. ambtshalve opgeheven rekeningen) blijkt, met uitzondering van de periode 1952 t/m 1958 inzake de PCGD, niet separaat uit de jaarverslagen van PCGD en GGA. De door de PCGD en GGA gehanteerde verjaringstermijnen ten aanzien van WO-II tegoeden zijn niet te achterhalen.

⁷ Commissie Scholten (blz pag. en 567). Zie ook Aalders (pag. 123)

Het gezamenlijk balanstotaal van de Girodiensten bedroeg ultimo 1940 f 584 miljoen. De girotegoeden van de Private sector (i.c. girotegoeden van particulieren en bedrijven (de 'niet-overheden')) van de GGA en PCGD bedroegen respectievelijk f 25 en f 366 miljoen⁸.

Uit de literatuur blijkt dat de PCGD en GGA zich met name hebben gericht op de kleine betaler waarbij de GGA voornamelijk in Amsterdam geconcentreerd was⁹. Ter vergelijking met de Rijkspostspaarbank wordt de PCGD/GGA wel de 'betaalfabriek' en de RPS de 'spaarfabriek' genoemd. Beide instellingen waren/zijn gericht op de kleine betaler c.q. spaarder.

Voorts blijkt uit de literatuur dat de PCGD met name de uitvoering van de Liro-verordeningen heeft getraineed¹⁰.

Bijna 10% van de Amsterdamse bevolking per 1 april 1941¹¹ was Joods. Het Joods aandeel in de ingelegde gelden mag derhalve hoger worden verwacht bij de GGA dan bij de andere banken.

Ter bepaling van de mogelijk vrijgevalen Joodse verjaarde tegoeden – en ter bevordering van de vergelijking van de instellingen PCGD/GGA en RPS – hebben wij getracht de ingelegde tegoeden van bedrijven uit de gegevens te elimineren. Echter, deze gegevens waren ten tijde van het schrijven van deze rapportage niet voorhanden.

Het balanstotaal van de RPS bedroeg ultimo 1940 f 625 miljoen, waarvan f 516 miljoen was ingelegd door private cliënten.

Het namenmodel kan bij de Girodiensten niet worden toegepast.

Inzake het Surplus vrijvalmodel ligt het vooralsnog het meest voor de hand om aansluiting - in vergelijking met de andere bankcategorieën - te zoeken met de gegevens van RPS. De tegoeden van de Private sector van de GGA en PCGD bedroegen ultimo 1940 zo'n 76% van dezelfde tegoeden bij de RPS. Gelet op het aandeel van de bedrijven bij de PCGD en GGA heeft de NVB en het CJO besloten, ter wille van de vergelijkbaarheid om de PCGD/GGA vrijval op 50 % van de RPS vrijval te stellen.

Dientengevolge resulteert dit in een vrijval van niet-opgevraagde creditgelden van f 107.000 (basisjaar 1943) Zie hiervoor ook § 4.4.6.2.

⁸ DNB Statische Cahiers Nr 2, pag. 29

⁹ De Postbank ontstaan en ontplooiing', door R.C.J. Schotsman

¹⁰ Commissie Scholten (pag. 569)

¹¹ Rijksinspectie van de Bevolkingsregister, pag. 8

4.4.2 Handelsbanken

4.4.2.1 Namenmodel

Het namenmodel resulteert in een totaal saldo van f 233.000 (basisjaar 1943). Dit saldo is als volgt opgebouwd:

- De 'match' met namen bij een zestal banken;
Hierbij wordt opgemerkt dat bij de voormalige NMB bank mede op basis van ons verzoek een a-selecte steekproef heeft uitgevoerd op 500 rekeninghouders op een totaal bestand van f 2,3 miljoen. Dit bestand was niet digitaal beschikbaar en bestond met name uit een groot aantal ordners met laatste dagafschriften van de rekeningen van onvindbare eigenaren. Hierbij zijn – conform de gehanteerde uitgangspunten (zie § 4.2.2) een 12-tal overeenstemmingen geconstateerd. Met een 95% betrouwbaarheidsniveau resulteert dit in een saldo van f 81.000, geschat ultimo 1975. Dit bedrag is vervolgens gediscoteerd tegen een interestvoet van 1½%, hetgeen resulteert in bedrag van f 50.400 in het basisjaar 1943.
- Voorts zijn wij door de NMB bank geïnformeerd dat de aangetroffen saldi inzake het Nederlands Beheers Instituut (NBI) zijn overgemaakt naar het NBI.
- In verband met de onvolledigheid van de basisgegevens zijn de als Joods gekwalificeerde tegoeden geëxtrapoleerd met een factor 1,76 aan de hand van de balanstotalen ultimo 1940 en een opslag van 18,65% in verband met de 'onvolledigheid' van 'In Memoriam'.

Bij de ABN AMRO Bank hebben wij geconstateerd dat een tegoed ad f 6.000 met omschrijving 'Comité v. Joodsche Vluchtelingen' in 1947 is ingeboekt op de verzamelrekening van het hoofdkantoor. De bank heeft ons medegedeeld dat dit tegoed verband houdt met een inzamelingsactie die gehouden is in voormalig Nederlands-Indië waarvan de opbrengst op 10 augustus 1939 aldaar bij haar bijkantoor is bijgeschreven. De eigenaren van het tegoed – met (vermoedelijk) als begunstigde de Joodse gemeenschap – zijn onbekend bij de bank.

De Stuurgroep heeft besloten dit bedrag als 'joods' te kwalificeren. Ondanks het feit dat dit bedrag formeel niet in het model past, is het bedrag voor f 5.056 opgenomen in het namenmodel in verband met de gehanteerde vermenigvuldigingsfactor van 18,65%.

4.4.2.2 Surplus vrijvalmodel

Het surplus vrijvalmodel resulteert in een totaal saldo van f 167.000 (basisjaar 1943). Dit saldo is als volgt opgebouwd:

- Een boventallige vrijval van de bekende vrijval in 1972-1976 versus 1967-1971 van f 76.000. Deze vrijval is gebaseerd op de aangeleverde gegevens van een drietal banken;
- In verband met de onvolledigheid van de basisgegevens is de vrijval geëxtrapoleerd met een factor 1,83 aan de hand van de balanstotalen ultimo 1940;
- Voorts zijn hierbij opgeteld saldi ad f 28.000 die corresponderen met Joodse namen die zijn vrijgevallen na 1976.

4.4.3 Landbouwkredietbanken (thans Rabobank)

4.4.3.1 Namenmodel

Bij de Landbouwkredietbanken zijn niet-opgevraagde creditgelden gerelateerd aan WO-II in het algemeen niet vrijgevallen ten gunste van de bank.

De Interne Accountants Dienst (IAD) heeft onderzoek gedaan bij 51 van de in totaal 439 aangesloten instellingen. Hierbij zijn de slapende rekeningen gerelateerd aan WO-II in detail beoordeeld. Voorts zijn enkele namenlijsten door PwC zelfstandig beoordeeld en is in januari 2000 in overleg met PwC besloten om de initiële groep van 41 uit te breiden naar 51 aangesloten instellingen.

De IAD heeft een Joods tegoed ad f 4.910 (prijspeil 1999) aangetroffen. Gedisconteerd conform de spaarboekjes tarieven zoals opgenomen in rentetabel in bijlage 3 bedraagt dit saldo ultimo 1943 f 934. Na extrapolatie voor de gehele populatie van aangesloten instellingen per 30 juni 1999 bedraagt dit bedrag f 9.541 (basisjaar 1943).

4.4.3.2 Surplus vrijvalmodel

Gelet op het feit dat verjaarde tegoeden in principe niet vrijvallen bij de Landbouwkredietbanken kan het surplus vrijvalmodel niet worden toegepast.

4.4.4 Algemene spaarbanken

4.4.4.1 Namenmodel

Het namenmodel resulteert in een totaal saldo van *f* 75.000 (basisjaar 1943). Dit saldo is als volgt opgebouwd:

- De 'match' met namen bij de VSB en SNS Bank Nederland. Deze banken hebben hiertoe een bestandsonderzoek uitgevoerd met inachtneming van de uitgangspunten zoals opgenomen in § 4.2.2. Hierbij dient opgemerkt te worden dat Algemene spaarbanken vaak ook de geboortedatum van hun cliënten hebben vastgelegd. Deze zijn voor zover mogelijk meegenomen in de bestandsvergelijking van de inleggersadministratie met 'In Memoriam'. Wij hebben de door de IAD als 'Joods' gekwalificeerde tegoeden, gerapporteerd op 29 februari en 2 maart jl., gediscoteerd naar het basisjaar 1943. Overigens hebben de banken aangegeven dat ten behoeve van de vergelijking op achternaam zij de schrijfwijze van 'In Memoriam' heeft aangepast teneinde de achternamen te laten corresponderen met de schrijfwijze in de inleggersadministratie;
- Bovengenoemde instellingen hebben de resultaten van de 'naamsvergelijking' met 'In Memoriam' geëxtrapoleerd op de saldi van de zogenaamde 'verzamelrekeningen'. Op deze rekeningen staan slechts het nummer van de rekening c.q. het toonderboekje. Deze exercitie heeft geleid tot een geëxtrapoleerd Joods gekwalificeerd tegoed ad *f* 23.770 bij deze banken;
- In verband met de onvolledigheid van de basisgegevens zijn de als 'Joods' gekwalificeerde tegoeden geëxtrapoleerd met een factor 1,26 aan de hand van de balanstotalen ultimo 1940 en een opslag van 18,65% in verband met de 'onvolledigheid' van 'In Memoriam'.

Bovenstaande bestandsvergelijking leverde bij één bank een totaal van 3010 namen op met een gemiddeld saldo van *f* 23. Het relatief grote aantal 'hits' met een laag saldi wordt met name verklaard door het feit dat de betreffende bank nimmer cliëntrekeningen uit haar bestanden heeft verwijderd (ook niet na uitbetaling van het totale saldi volgens het spaarbankboekje) waardoor rentekapitalisatie op het achtergebleven saldi, dikwijls een aantal rentedagen, bleef doorlopen.

Overigens wordt door één van de banken melding gemaakt van het feit dat de diverse overgemaakte bedragen naar notarissen niet zijn meegenomen in haar onderzoek omdat deze bedragen als zodanig reeds zijn uitbetaald door bank. Zij verwijst hiervoor naar een in 1998 uitgevoerd gemeenschappelijk onderzoek door de Staat der Nederlanden en de Koninklijke Notariële Broederschap.

4.4.4.2 Surplus vrijvalmodel

Gelet op het feit dat verjaarde tegoeden in principe niet vrijvallen bij de Algemene Spaarbanken kan het surplus vrijvalmodel niet worden toegepast.

4.4.5 Rijkspostspaarbank

4.4.5.1 Namenmodel

Bij de RPS bestaat geen inzicht in de namen van de rekeninghouders waarvan de tegoeden gerelateerd zijn aan WO-II. De RPS beschikt slechts over nummers van de opgeheven rekeningen. Bij de RPS werd jaarlijks rente bijgeschreven ook al werd geen spaarbankboekje overlegd aan de RPS.

Gelet op bovenstaande kan het namenmodel niet worden toegepast bij de RPS.

4.4.5.2 Surplus vrijvalmodel

Het surplus vrijvalmodel resulteert in een totaal saldo van f 214.000 (prijspeil 1943). Dit saldo is als volgt opgebouwd:

- Een boventallige vrijval van de bekende vrijval in 1972-1976 versus 1967-1971 van f 653.000. Deze vrijval is gebaseerd op de aangeleverde gegevens, die zijn afgeleid uit de jaarrekening van de RPS;
- Bovenstaand bedrag is gedisconteerd tegen de spaarboekjes tarieven, zoals opgegeven door de RPS (zie bijlage 3).

4.4.6 Hypotheekbanken

De funding van de hypotheekbanken geschiedde met name door uitgifte van pandbrieven derhalve is het vraagstuk van niet opgevraagde creditgelden hier niet van toepassing. Inzake het aspect van de uitgelote maar niet verzilverde pandbrieven wordt verwezen naar hoofdstuk IV, § 5.

4.4.7 Banken voor overheidskrediet

Uit ontvangen questionnaires blijkt dat deze banken geen particuliere clientèle hadden tijdens de WO-II.

5 Conclusie

Teneinde de vraag te beantwoorden in welke mate er sprake is geweest van vrijval ten gunste van leden van de NVB van niet opgevraagde creditgelden van Joodse rekeninghouders zijn in overleg met de Stuurgroep twee modellen ontwikkeld. Samenvattend zijn de uitkomsten van de modellen hieronder weergegeven:

Basisjaar is 1943 in f 1.000	Surplus vrijvalmodel	Namen model	Gecombineerde uitkomsten
Bankcategorieën*			
Girodiensten	107	Nvt	107
Handelsbanken	167	233	167-233
Landbouwkredietbanken	Nvt	10	10
Algemene Spaarbanken	Nvt	75	75
Rijkspostspaarbank	214	Nvt	214
Banken voor Overheidskrediet	Nvt	Nvt	Nvt
Totaal	488	318	573-639

De uitkomsten van deze modellen dienen te worden beoordeeld in samenhang met hun uitgangspunten en de gehanteerde veronderstellingen. Combinatie van beide modellen zou leiden tot een range van f 573.000 - f 639.000 (basisjaar 1943). Volledigheidshalve merken wij op dat de besproken factoren met opwaartse en neerwaartse effecten door ons niet nader te kwantificeren zijn. Er zij op gewezen dat deze een belangrijke invloed kunnen hebben op de uitkomsten van de modellen.

De toepassing van het namenmodel, conform de in paragraaf 4.2.2 geformuleerde uitgangspunten, heeft geleid tot 3323 namen met een totaal saldi van f 92.000 (basisjaar 1943). In verband met het gebruik van verzamelrekeningen door banken en de toepassing van een steekproef is voorts een bedrag van f 71.000 als 'joods' gekwalificeerd binnen het namenmodel, hetgeen resulteert in een totaal bedrag (voor extrapolatie) van f 163.000. Voor de namenlijst verwijzen wij naar bijlage 8 bij dit rapport.

* Voor een nadere uiteenzetting inzake hypotheekbanken wordt verwezen naar § IV.5